

کالبدشناسی

کالبدشناسی هنری

راهنمای هنرمندان و نقاشان و پیکر سازان

نگارش

دکتر نعمت الله کیهانی

استاد کالبدشناسی دانشکده پزشکی

در طی تاریخ عمومی صنعت سهم هنرمندان ایرانی نسبت بکاربردن قواعد کالبدشناسی چندان زیاد نبوده و از زمان سلطنت خاندان آشوری تا ظهور تمدن یونانی و دوران نهضت ملی ایرانیان صنعت وسیله بیان جلال و شوکت دربار قرار گرفته و از حال طبیعی تجاوز کرده است پس از تسلط اسکندر مقدونی ذوق ملی ما در بوته امتزاج و تحولات شدید قرار گرفته و چیزی نگذشت که به تشکیل روش جدیدی موفق آمد که در تاریخ صنایع ایران اهمیت خاصی داشته و دنباله آن تا با امروز ادامه یافته است.

از دوران سلطنت نخستین پادشاهان ساسانی تا زمان قباد توجه کامل صنعتگر به طبیعت هویدا است و بر روی نقوش برجسته نقش رستم و غارهای شاپور قواعد تناسب اندام و حرکات عضلات مراعات گردیده ولی از قرن ششم به بعد خاصه در زمان سلطنت خسرو پرویز پیکرهای مختلف اشخاص بحالت اجتماع نموده شده و اهمیت انفرادی را از دست داده است مانند مجلس شکار طاق بستان که آنرا میتوان مقدمه صنایع تزئینی کشور محسوب داشت.

در ضمن بررسی صنایع کنونی کشور ملاحظه میشود که چگونه نمونه های مختلفی از صنایع پارچه بافی و نقاشی و موزائیک و کاشی سازی که امروز مورد توجه مردمان است تنها بسبب ریزه کاری و رنگ آمیزی جلوه داشته در صورتیکه اصول کالبد شناسی علمی در آنها مراعات نشده است.

باید گفت که سبب اصلی انحراف از تقلید طبیعت تنها منع مذهب تسنن یا پرهیز از تظاهر بجادوگری و همکاری در امر خلاق متعال نبوده بلکه شیوه کار و طرز اندیشه هنرمندان آنها را برگرداندن از طبیعت باز میداشته و مانند موسیقی اندیشه و تخیلات شاعرانه خود را در برابر طبیعت ادا کرده اند.

با اینحال پیکر حیوانات همیشه در صنایع ایران مقام ارجمندی داشته و در تناسب اندام و حرکات عضلات آنها مراعات قواعد طبیعی شده است (تخت جمشید و نقوش طاق بستان). در مکتب اصفهان در تحت تأثیر تابلوهای ایتالیائی ذوق تازه ای در پایتخت صفوی بروز کرده و استادانی مانند آقارضا عباسی و معین مصور نماینده آن شمرده میشوند، مشی جدید مکتب غفاری که در نقاشی دوره قاجاریه ایجاد گردیده و نفوذ شیوه های مختلف نقاشی اروپائی مانند دورنما و غیره با تخیلات طبیعی همه در پیشرفت فن نقاشی کشور دخالت داشته و نهضت واقعی در تاریخ نقاشی بدست استادان مبرزی مانند مرحوم کمال الملک و شاگردانش صورت گرفته است که آشنائی با اصول کالبد شناسی را ایجاب میکند.

صنعتگری که شکل انسان یا موجودات زنده دیگر را ترسیم میکند و یا حجاری مینماید و شکلهای زنده بوجود میآورد باید نکات دقیق تشریح را بخوبی فراگیرد.

هنروران ایرانی گرچه شاهکارهایی بوجود آورده اند که با اسلوب و زیبایی خاص خود و بی رعایت اصول کالبد شناسی مورد توجه و احترام عموم جهانیان واقع گشته است اما بسبب دوری آنها از حقیقت و طبیعت که خود موجب اهمیت صنایع ایشان گردیده نتوانسته اند روح بینندگان را بسوی کمال بکشانند و تماشاچی را تحت تأثیر شاهکار و محصول ذوق خویش در آورند.

همیشه فکر صنعتگر عالیترو کاملتر از آن چیز است که می سازد ولی برای آنکه فکر بدیع و بکرش بطرح و رنگ حقیقی جلوه نماید و آنچه را که می اندیشد بتواند در خارج مجسم کند باید از علم کمک بگیرد. هنروران بمرور ایام و بمقتضای زمان در پی آن برآمدند که شاهکارهای خود را با حقیقت منطبق سازند ولی متأسفانه بواسطه ندانستن اصول و رموز کالبد شناسی چنانکه باید از عهد این کاربر نیامدند.

اکنون که دایره علم و صنعت وسعت یافته اینجانب وظیفه خود دانست افتخار تالیف کتابی بنام تشریح هنری را بعهده گیرد که کالبد انسانی را از نظر صنعت بنمایاند.